

بررسی آثار وحدت و تفرقه امت اسلامی در اندیشه امام خمینی (ره)

غلامرضا جمشیدیها^۱

ملیحه نیکروش رستمی^۲

چکیده

یکی از مفاهیم راهبردی در اندیشه امام خمینی (ره) که علاوه بر ابعاد ملی، جنبه‌های بین‌المللی برای جهان اسلام دارد، وحدت در جهان اسلام است. به اعتقاد امام (ره)، مسلمانان برای رشد و تعالی نیازمند وحدت، همبستگی و همدلی هستند و دور شدن از وحدت اسلامی یکی از عوامل استحاله نظام اسلامی و فرایند تمدن‌سازی محسوب می‌شود. با توجه به این اهمیت، مقاله حاضر تلاش دارد با بهره‌گیری از روش توصیفی-تحلیلی و منابع کتابخانه‌ای به این سؤال پاسخ دهد که وحدت اسلامی از دیدگاه امام خمینی (ره) چه آثاری دارد و در نقطه مقابل، دوری از اتحاد اسلامی (تفرقه) چه تبعات منفی برای جهان اسلام و کشورهای اسلامی خواهد داشت؟ یافته‌های مقاله نشان می‌دهد که وحدت اسلامی عامل ارتقا امنیت، پیشرفت، عزت و کرامت امت اسلامی در برابر دشمنان اسلام است و اگر به‌جای وحدت، فرایند تفرقه در جهان اسلام گسترش یابد، امت واحده اسلامی تحقق نمی‌یابد و به از بین رفتن اسلام ناب محمدی (ص)، سلطه قدرت‌های بزرگ بر جهان اسلام و دوری جوامع اسلامی از استقلال پایدار و همه‌جانبه منجر می‌شود.

کلیدواژه‌ها: وحدت اسلامی، امام خمینی (ره)، جهان اسلام، امت اسلامی، تفرقه، عزت، امنیت.

۱. استاد تمام گروه علوم اجتماعی اسلامی دانشگاه تهران

۲. دانش آموخته کارشناس ارشد علوم سیاسی دانشگاه مازندران (نویسنده

مستول)

مقدمه

سعادت و شقاوت ملت‌ها در گرو وحدت یا تفرقه آنان است و همواره در طول تاریخ آن ملتی سعادت‌مند بوده که مردم آن باهم برادر باشند و هرگاه به‌سوی جدایی حرکت کرده‌اند، به همان اندازه از سعادت فاصله گرفته‌اند. قرآن مجید به‌عنوان برنامه سعادت بشری، از این مهم پرده برمی‌دارد و الفت و برادری را نعمت و جدایی و تفرقه را هم‌ردیف عذاب می‌داند. آیات «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا»^۱ و «قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلْبَسَكُمْ شَيْعًا وَيُذِيقَ بَأْسَ بَعْضٍ انظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ»^۲ از این نمونه هستند. این تأکید اسلام و اهمیت مسئله موجب شد تا از صدر اسلام همواره پیامبر^(ص)، امامان معصوم^(ع) و عالمان و خیرخواهان جهان اسلام، به این امر توجه کرده و درصدد حل این مشکل برآیند. (علوی، ۱۳۹۴: ۳۰) در این میان، امام خمینی^(ع) به‌عنوان یک نظریه‌پرداز و اندیشمند و فقیه بزرگ و به‌عنوان رهبر انقلاب اسلامی ایران، این مسئله و ابعاد گوناگون آن را با عنایتی خاص مدنظر قرار داده و عملاً گام‌هایی چند در راه تحقق وحدت در جوامع اسلامی برداشتند. از اقدامات و تلاش‌های امام خمینی^(ع) در باب وحدت اسلامی می‌توان علاوه بر تأکید بر بیانات و نوشتارهای خویش، از طرح تقیه مداراتی و فتاوایی چند در این مورد-به‌ویژه نگارش رساله‌ای در تقیه- احیای نماز جمعه، طرح مسئله براءت از کفار و مشرکین در مراسم حج، اعلام روز جهانی قدس و... نام برد. (جمشیدی و ایران‌نژاد، ۱۳۹۱: ۱۶۲) وحدت جهان اسلام برای امام خمینی^(ع) آرمانی بزرگ تلقی می‌شد؛ در اندیشه او وحدت عامل قدرت، مجد و عظمت و تفرقه موجب ضعف و سستی بود. (بهزادی، ۱۳۹۳: ۵۲) امام با برنامه دقیق و حساب شده قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، ایران را یکپارچه و متحد کرد. هنر امام^(ع) این بود که برای شکست طاغوت و مات کردن حریف غدار و قدرتمندی مثل آمریکا و امارش چون انگلیس و اسرائیل به بسیج توده‌های میلیونی پرداخت و انقلاب مردمی برپا کرد. (اکبری، ۱۳۸۸: ۷) با توجه به اهمیت مبحث وحدت در اندیشه امام خمینی^(ع)، در این مقاله تلاش می‌شود آثار و نتایج وحدت و زیان‌های تفرقه در جهان اسلام مورد بررسی قرار بگیرد.

^۱. «و همگی به ریسمان خدا چنگ زبید و پراکنده نشوید و نعمت خدا را بر خود یاد کنید: آن‌گاه که دشمنان (یکدیگر) بودید، پس میان دل‌های شما الفت انداخت تا به لطف او برادران هم شدید» (آل عمران/۱۰۳)

^۲. «بگو: او تواناست که از بالای سرتان یا از زیر پاهایتان عذابی بر شما بفرستد یا شما را گروه‌گروه به هم اندازد (و دچار تفرقه سازد) و عذاب بعضی از شما را به بعضی (دیگر) بچشاند. بنگر، چگونه آیات (خود) را گوناگون بیان می‌کنیم باشد که آنان بفهمند.» (انعام/۶۵)

۱- چارچوب مفهومی

۱-۱. وحدت

وحدت و اتحاد هر دو در اصل بیان‌کننده «یکی شدن»، «یکرنگی»، «همبستگی»، «همگرایی»، «یکدلی» و «حرکت در یک مسیر واحد» یا «برخورداری از جهت واحد» برای رسیدن به مقصدی واحد است. برای نمونه، در لغت‌نامه دهخدا «وحدت» به معنای «یگانه شدن، یکتایی، یگانگی، یکی، عینیت، اتحاد، تنها و یکتا ماندن، یگانه شدن، یکی بودن، یگانگی و...» و «اتحاد» به معنای «یکی شدن، یگانگی دانستن، یکرنگی، یگانگی، یکدلی، یک جهتی، موافقت و اجتماع...» آمده است. وحدت و اتحاد در این معنا در برابر مفاهیمی چون کثرت، پراکندگی، اختلاف، تفرقه و نظایر آن مطرح می‌شوند. بر همین اساس، تبدیل شدن واحدها به جمع و سپس جمع‌ها به واحد و کثیر به یکتا و تعدد به یگانگی و جهت‌های مختلف به یک جهت و مقاصد مختلف به یک مقصد و راه‌های گوناگون به یک راه، بیان‌کننده معنا و مفهوم وحدت و همبستگی است و در اجتماع انسانی، یکدلی و یک جهتی آدمیان یک جامعه برای حرکت به سوی مقصدی واحد است. بدین معنا که هرگاه جمعی دارای اهداف و آرمان‌های مشترکی باشند و برای رسیدن به آن اهداف و آرمان‌ها، مسیر مشترکی را انتخاب کنند و همه باهم در این مسیر مشترک حرکت کنند؛ گفته می‌شود که آن‌ها وحدت و اتحاد دارند که گاه از آن به اجتماع نیز تعبیر می‌شود. (جمشیدی و ایران‌نژاد، ۱۳۹۱: ۱۶۳-۱۶۴)

۱-۲. وحدت اسلامی

وحدت اسلامی یعنی ملت و امت اسلام باید هماهنگ، یکنواخت و هم‌صدا باشند. (قاسمی آرانی و خرم‌آبادی آرانی، ۱۳۹۳: ۵۳) امام علی (ع) در خطبه قاصعه، وحدت اسلامی را این‌گونه تعریف می‌کند: «خواسته‌های آنان یکی، قلب‌های آنان یکسان و دست‌های آنان مددکار یکدیگر، شمشیرها یاری‌کننده، نگاه‌ها به یک‌سو دوخته و اراده‌ها واحد و هم‌سو بود.» (نهج‌البلاغه، خطبه ۱۹۲: ۲۸۱) کاشف الغطاء می‌گوید: «اسلام بر روی دو اصل و دو فکر بنا شده است: یکی، اصل پرستش خدای یگانه است؛ دیگر اصل اتفاق و اتحاد جامعه اسلامی است.» (مطهری، ۱۳۸۶: ۳۴)

وحدت اسلامی، فراهم‌کننده قدرتی حقیقی است که پس از خداوند متعال، می‌تواند تکیه‌گاه استواری برای مسلمانان در رویارویی فرهنگ‌ها باشد. مردم در سایه اتحاد و هم‌بستگی می‌توانند موانع را از سر راه خود بردارند و به مقصود و اهداف متعالی برسند. (اکبری، ۱۳۸۸: ۷) قرآن کریم تأکید می‌کند که وحدت مایه استواری و نیرومندی، اما اختلاف، سبب شکست، سستی و از کف- دادن قدرت و قوت است. (داودپور، ۱۳۸۸: ۳۸ و ۴۱) حضرت علی (ع) می‌فرماید: «هیچ ملتی درباره انجام کاری باهم متحد نشد، جز اینکه نیرو گرفت و قدرت پیدا کرد و هیچ ملتی از این

قدرت، بهره نگرفت، مگر اینکه خداوند گرفتاری آنان را برطرف کرد و آن‌ها را از بلای ذلت نجات داد و معالم و نشانه‌های دین را به آن‌ها نمایاند.» (ابی‌الحدید، جلد ۳: ۱۸۵)

از این رو، امت اسلامی نیز «امت واحده» است^۱ و پذیرش ولایت الله و رسول اکرم (ص)، سرچشمه وحدت و یگانگی و مودت میان مسلمانان است. اسلام در پی آن است که انسان‌ها بر اساس تأمین مصالح مادی و معنوی‌شان، باهم متحد شوند و جامعه واحدی را تشکیل دهند. اسلام تلاش دارد که بر محوریت دین حق، اتحاد تحقق پیدا کند. در اسلام ارزش همبستگی، به محوریت دین و مصالح معنوی است. (داودپور، ۱۳۸۸: ۳۸-۴۱)

۲- وحدت اسلامی در اندیشه امام خمینی^(ع)

امام خمینی^(ع) معمار بی‌بدیل انقلاب اسلامی که پس از قریب به دو دهه مبارزه، سختی، مشقت، تبعید، حصر و حبس توانستند انقلاب بزرگ و الهی خویش را به ثمر برسانند، آن قدر که به وحدت و حضور مردم تأکید می‌ورزید، هرگز به کارآمدی سلاح و تجهیزات نظامی اعتقاد نداشتند. (اکبری، ۱۳۸۸: ۷) امام خمینی^(ع)، وحدت و اتحاد را اجتماع و باهم بودن در امری واحد می‌دانند. (دانشیار، ۱۳۹۳: ۹) ایشان مسلمانان را به مثابه دست واحد دانسته که همه در مسئولیت عمومی یکسان هستند، لذا تفرقه‌جویی در میان ملت‌های اسلامی هیچ‌گونه جایگاهی ندارد:

«مسلمین به حسب دستور خدای تبارک و تعالی، ید واحده‌اند نه دو تا دست، ید واحده علی من سواهم.^۲ همه مثل اینکه یک دست، باز دو دست هم نفرموده است؛ برای اینکه دو دست هم ممکن است این از این طرف برود، آن از آن طرف. نه، دست واحد، همه‌شان مثل دست واحد می‌مانند. مسلم این‌طوری است و اگر مسلمین این‌طور باشند که آن‌طور وحدت باهم داشته باشند که مثل یک دست باشند، ید واحده باشند، این دیگر آسیب بردار نیست...» (صحیفه امام، جلد ۱۲: ۴۰۶)

حضرت امام^(ع) همه را به وحدت در عمل برای خدمت به اسلام، کشور و مردم دعوت می‌کند. به اعتقاد ایشان، آسیب‌ناپذیری مسلمانان در اتحاد با یکدیگر نهفته است و از این طریق می‌توان اسلام ناب محمدی را محقق کرد:

«باید تعلیمات اسلام را گرفت و همان‌طوری که اسلام دستور داده است که مؤمنین، همه مؤمنین در همه‌جا برادر هستند^۳ و امر کرده است به اینکه اعتصام

^۱ و این هده اُمتکم اُمه واحده و انا ربکم فاتقون.

^۲ بحار الأنوار، جلد ۲۸، ص ۱۰۴.

^۳ بخشی از آیه ۱۰ سوره حجرات: «أَمَّا الْمُؤْمِنُونَ أَخَوَةٌ؛ جز این نیست که مؤمنین برادرند.»

به حبل‌الله بکنید و متفرق از هم نشوید^۱ و دستور داده است به اینکه تنازع باهم نکنید و الا فسل می‌شوید،^۲ مسلمین وقتی می‌توانند از گیر ابرقدرت‌ها و از گیر حکومت‌های فاسد خودشان خلاص بشوند که این امر خدا را اجابت کنند. این دعوت الهی است. از صدر اسلام تا آخر، این دعوت را اجابت کنند.» (صحیفه امام، جلد ۱۳: ۹۱)

همچنین معتقد بودند هدف از تشکیل حکومت اسلامی ایجاد وحدت و برابری بوده و تمام مسلمانان را از مصر تا ایران برابر دانسته و از میان رفتن این تبعیض را از برکات اسلام می‌دانستند. (صحیفه امام، جلد ۱: ۴۸۵) امام خمینی^(ع) معتقد بودند اسلام بین سیاه و سفید، ترک، عجم و عرب هیچ فرقی نگذاشته و تنها میزان را بر تقوا قرار داده است. (صحیفه امام، جلد ۱: ۳۷۷-۳۷۸) در منطق عملی امام خمینی^(ع)، اتحاد و همبستگی به دول و امت اسلامی می‌تواند قدرتی عظیم و استوار در برابر قدرت‌های استکباری و حامیان اسلام سازشکار ایجاد کند:

«ما می‌خواهیم که همه ممالک اسلامی اولاً، در محیطی که خودشان هستند، به‌حسب حکم اسلام، بین حکومت و بین مردم مخالفت نباشد و همه باهم باشند و ممالک اسلامی همه باهم باشند و همه متحد بشوند تا اینکه آسیبی برای آن‌ها واقع نشود. شما دیدید که ما وقتی که در ایران ملت‌مان اتحاد پیدا کرد، چه قدرت بزرگی را شکست داد. ما می‌خواهیم که یک میلیارد جمعیت دنیا از مسلمین، این‌طور باهم متحد بشوند. اگر متحد بشوند، نه قضیه قدس دیگر باقی می‌ماند و نه قضیه افغانستان و نه قضایای دیگر و اگر وعاظ السلاطین بگذارند و اتحاد ما را به هم نزنند، ان‌شاءالله، پیروز خواهیم شد و دول اسلامی و ممالک اسلامی پیروز خواهند شد.» (صحیفه امام، جلد ۱۳: ۹۸)

امام خمینی^(ع) در باب ضرورت وحدت در جامعه اسلامی بیان می‌کند که ما همیشه محتاج به وحدت هستیم، دستور قرآن کریم به مسلمانان در مورد وحدت محدود به مکان یا زمان خاصی نیست بلکه برای همه زمان‌ها و سرتاسر عالم است. (صحیفه امام، جلد ۱۹: ۴۳۶) ایشان در عین حال، یکی از دلایل ترس دشمنان اسلام را، آموزه برابری و برادری در این دین معرفی می‌کنند، زیرا این امر باعث وحدت میان قشرها و گروه‌های مختلف مردم می‌گردد و زمانی که وحدت وجود داشته باشد، امکان رسوخ و پیروزی دشمنان کاهش پیدا می‌کند:

^۱. بخشی از آیه ۱۰۳ سوره آل عمران: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا؛ به ريسمان خدا چنگ بزنيد و پراکنده نشويد.»

^۲. سوره انفال، آیه ۴۶: «وَاطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ و همه پیرو فرمان خدا و رسول باشید و هرگز راه اختلاف و تنازع را نپوید که در اثر تفرقه، سست و ترسو شده قدرت و عظمت شما نابود خواهد شد، بلکه همه باید پایدار و صبور باشید که خدا همیشه با صابران است.»

«این‌ها از اسلام می‌ترسند برای اینکه اسلام دین برابری و برادری است و در آن اصلاً نژاد مطرح نیست. کُرد و فارس، ترک و عرب ابدأً در اسلام مطرح نیست و آن چیزی که در اسلام مطرح هست تقوا و صفا و برادری و برابری است. و این‌ها می‌دانند که اگر اسلام به آن طوری که هست در این مملکت تحقق پیدا بکند، دستشان کوتاه خواهد شد.» (صحیفه امام، جلد ۹: ۴۹)

۳- نتایج وحدت مسلمانان از منظر امام خمینی (ره)

بررسی مجموعه بیانات و اندیشه‌های امام خمینی (ره) نشان می‌دهد که وحدت در جامعه اسلامی دارای آثار فراوانی است. برخی از این آثار به شرح زیر است:

۳-۱. آثار سیاسی

۳-۱-۱. عزت‌آفرینی

راغب اصفهانی در تعریف عزت می‌گوید: «عزت حالتی است که انسان را شکست‌ناپذیر و مقاوم می‌سازد و باعث می‌شود مغلوب نگردد.» (میری، ۱۳۹۱: ۷۶) با قوانین جامع اسلام، عزت، علو و برتری حق مسلمانان است. عزت به واسطه وحدت و نگهداری آن، نصیب جامعه اسلامی خواهد شد. امام علی (ع) در خطبه‌های خود، عامل همه خوشی‌ها، برخورداری‌ها، عزت و شرف ملت‌های گذشته را دوری گزیدن از پراکندگی و جدایی و ملازم شدن با الفت و وحدت می‌دانند. ایشان دلیل عزت‌یابی را این‌گونه بیان می‌کنند: «پس آن‌گاه که در زندگی گذشتگان مطالعه و اندیشه می‌کنید، عهده‌دار چیزی باشید که عامل عزت آنان بود... که از تفرقه و جدایی اجتناب کردند.» (مشایخی-پور، ۱۳۹۵: ۳۷) خداوند در آیه ۸ سوره منافقون می‌فرماید: «عزت مخصوص خدا و رسول او و مؤمنان است؛ ولی منافقان نمی‌دانند.» طبق این آیه، مجد، عظمت و عزت اختصاص به خدا، رسول او و مؤمنان دارد و آنچه موجب عزت مسلمانان باشد، لازم و ضروری است؛ امکان ندارد حکمی از نظر اسلام قابل قبول باشد که موجب عزت کفار و ذلت مسلمانان شود. از این آیه می‌توان استنباط کرد که آنچه موجب عظمت جهان اسلام و مسلمانان است، لازم و حرکت به سوی آن ضروری، و آنچه موجب ضعف و وابستگی مسلمانان به بیگانگان و تسلط آن‌ها بر جهان اسلام است، از نظر شرعی مردود خواهد بود؛ بنابراین، وحدت بین مسلمانان لازم و ضروری است. (امامی و دیانی تبلکی، ۱۳۹۵: ۱۵)

در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)، «عزت مال خداست» (صحیفه امام، جلد ۱۳: ۴۶۶) و خداوند برای مؤمنین عزت قرار داده است. (صحیفه امام، جلد ۱۵: ۱۶۸) تا جایی که استقلال و عزت آن‌ها در سایه اسلام است. (صحیفه امام، جلد ۱۴: ۴۳۱) از این رو، در گفتمان انقلاب اسلامی،

عزت برای اسلام است. (صحیفه امام، جلد ۱۵: ۲۸۴) در اندیشه حضرت امام(ره)، اگر مسلمانان خواهان بازیابی عزت و عظمت صدر اسلام هستند، باید بر مبنای اسلام با یکدیگر متحد شوند، زیرا اتفاق و اتحاد بر اساس اسلام، قدرت صدر اسلام را به وجود آورد. (صحیفه امام، جلد ۹: ۲۷۴) امام خمینی(ره) در این خصوص بیان می‌کنند:

«هان ای مسلمین! از هر تیره و پیرو هر مذهب که هستید دشمنی خانگی را کنار بگذارید و به فرمان قرآن کریم و خدای بزرگ گردن نهید: وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا. خداوند تعالی عزت را برای خود و رسول عظیم‌الشان خود و مؤمنین قرار داده است.» (صحیفه امام، جلد ۱۲: ۱۴۴-۱۴۵) امام خمینی(ره) به علمای اسلام توصیه می‌کنند که رشد بصیرت و آگاهی سیاسی در مسلمین را مدنظر قرار دهند تا از این طریق بتوانند وحدت و تقریب پیرامون ارزش‌های الهی در جامعه را رواج دهند و با این وسیله، عزت و عظمت اسلامی را ارتقا بخشند:

«علمای اعلام و خطبای معظم، مسلمانان را به جهات سیاسی و وظایف بسیار خطیرشان آگاه سازند. وظایف خطیری که اگر مسلمانان جهان به گوشه‌ای از آن توجه کرده و عمل کنند، عزتی که خداوند برای مؤمنین قرار داده است بازیابند و به مفاخر اسلامی-الهی که حق مسلمین است برسند و در پناه اسلام عزیز و زیر بیرق توحید و پرچم لاله‌الاله از استقلال و آزادی حقیقی برخوردار شوند و دست مستکبران و عمال آنان را از کشورهای اسلامی قطع کنند و مجد و عظمت اسلامی را بازگردانند.» (صحیفه امام، جلد ۱۵: ۱۶۸-۱۶۹)

۳-۱-۲. استقلال و آزادی سیاسی (رهایی از وابستگی)

وحدت برای حفظ، بقا و ایجاد تمدن و کسب استقلال ضرورت دارد. امام وحدت را نیاز جامعه بشری برای سراسر عالم و در سراسر تاریخ دانسته و معتقد است اگر جامعه به کسب استقلال تمایل دارد، باید وحدت داشته باشد. (صحیفه امام، جلد ۱: ۲۶۷) همچنین، تفرقه عامل ایجاد وابستگی سیاسی و از دست رفتن آزادی ملت‌ها است: «متفرق نشوید، گروه‌گروه نشوید تا مملکت شما مستقل شود؛ تا آزاد باشید.» (صحیفه امام، جلد ۹: ۱۶۷) از این رو، در سایه اتحاد و همدلی، هیچ‌یک از قدرت‌های غربی و شرقی نمی‌توانند بر مسلمانان حکومت کنند. (صحیفه امام، جلد ۱۵: ۴۵۳) وابسته نبودن به قدرت‌های خارجی از طریق همکاری متقابل به دست می‌آید و اگر ملت در امور راهبردی خویش همراه و هم‌صدا باشند، از پیچ‌های تاریخی سخت نجات می‌یابند: «امید است ملل اسلامی با اتحاد و همکاری بیشتر بتوانند بر دشمنان داخلی و خارجی پیروز گشته و از تحت سلطه استعمارگران شرق و غرب خصوصاً امریکا نجات یابند.» (صحیفه امام، جلد ۱۲: ۱۵۴) راه رهایی از

اسارت سیاسی و کسب آزادی و استقلال نیز پرهیز از گروه‌گرایی، تفرقه، اختلافات دینی، نزاع قبیله‌ای است:

«ملت ما اگر بخواهد از این اسارت در طول تاریخ بیرون بیاید و خودش، خودش را اداره کند، استقلال پیدا کند، آزاد باشد، اگر ملت ما بخواهد این‌طور بشود، باید یک راه را پیش برود، آن راهی که ملت دارد پیش می‌رود. ملت این توده جمعیت است. این زن و مرد توده جمعیت که خودشان را علی‌حده نکردند و جدا نکردند از ملت. اگر بخواهند این مملکت سروسامان پیدا بکند باید از این گروه-گرایی و از این اختلافات و از اینکه او برای خودش بکشد، او برای خودش بکشد از این‌ها دست بردارند. همه همان راهی که ملت دارند می‌روند، همه همان راه را بروند.» (صحیفه امام، جلد ۱۱: ۵۰۹)

امام خمینی^(ع) بر این باور هستند که زمانی می‌توان نوید استقلال، آزادی، عظمت، رفاه و معنویت را داد که ملت متحد و همدل باشند: «من نوید استقلال، من نوید عظمت، من نوید رفاه، من نوید معنویت، من نوید یک روح پاک، یک روح آزادمنش، یک روح مهذب به شما می‌دهم؛ به شرط آنکه همه باهم باشید.» (صحیفه امام، جلد ۶: ۳۵۵) همچنین، ایشان اعتقاد دارند دست‌یابی به مقاصد عالی حکومت اسلامی در گرو پیوستگی ملت و رهایی از منازعات درونی است: «به واسطه این هم‌پیوستگی، به تمام مقاصد خودمان که آزادی ملت است، استقلال مملکت است و برقراری حکومت عدل اسلامی - جمهوری اسلامی - است.» (صحیفه امام، جلد ۶: ۳۸۹) بر اساس این استدلال ایشان به مستضعفان جهان توصیه می‌کنند با اتحاد و همبستگی کامل و رفع اختلافات خود در برابر استعمارگران قیام کرده و سلطه آنان و به‌خصوص آمریکای جهان‌خوار را از کشورهای خویش قطع و استقلال واقعی خود را بازیابند. (صحیفه امام، جلد ۱۲: ۲۲۹)

۳-۱-۳. از بین رفتن ظلم و ستم در جهان اسلام

با وحدت و اتحاد عمومی می‌توان ریشه‌های ظلم، فساد و استبداد در جهان اسلام را ریشه‌کن کرد. به‌عنوان نمونه، ملت ایران با دست خالی با اتکال به خدای تبارک و تعالی و وحدت کلمه و مقصد، ریشه ظلم، ریشه استبداد، ریشه تمام ناسازگاری‌ها (صحیفه امام، جلد ۶: ۳۷۱) و ریشه سلطنت استبدادی ۲۵۰۰ ساله را از بیخ و بن کند. (صحیفه امام، جلد ۶: ۳۵۱) رهایی از یوغ استعمار و ظلم بی‌حدومرز نیازمند حفظ وحدت است؛ اگر کشوری وحدت کلمه را حفظ نکند تا آخر به استعمار و استبداد مبتلا است. (صحیفه امام، جلد ۶: ۸۳) اگر جهان اسلام می‌خواهد مستضعفین را از تعدی ظالمان نجات دهد، باید وحدت را سرلوحه فعالیت‌های خویش قرار دهد:

«ما در سایه آرامش و وحدت می‌توانیم این کشور را به مقاصد عالیه اسلامی برسانیم و این مستضعفین را از آن ظلم‌هایی که در طول تاریخ به آن‌ها شده است، نجات دهیم.» (صحیفه امام، جلد ۱۴: ۲۸۸)

۳-۱-۴. رفع گرفتاری‌های مسلمانان

جهان اسلام مشکلات متعددی در حوزه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و... دارد که برون‌رفت از آن‌ها نیازمند وحدت است: «اگر مسلمین به‌حسب امری که خدای تبارک و تعالی فرموده است وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعاً و لَاتَفَرَّقُوا اگر به همین یک امر ونهی عمل می‌کردند، تمام مشکلاتشان - مشکلات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی‌شان - رفع می‌شد.» (صحیفه امام، جلد ۹: ۱۲۹) از دیدگاه امام خمینی^(ع) منشأ همه گرفتاری‌های مسلمین، اختلاف کلمه و عدم هماهنگی است (صحیفه امام، جلد ۹: ۵۴۶) و رمز پیروزی، وحدت کلمه و ایجاد هماهنگی است. همچنین تفرقه، جدایی و گروه-گرایی اساس همه بدبختی‌ها و عقب‌افتادگی‌هاست. (صحیفه امام، جلد ۱۰: ۱۶۰) و آن چیزی که ریشه این گرفتاری‌ها را قطع می‌کند و فساد را از بن می‌سوزاند، وحدت مسلمانان، بلکه تمامی مستضعفان و دربند کشیده‌شدگان جهان است. (صحیفه امام، جلد ۱۸: ۹۱)

ایشان امیدوار بودند که وحدت کلمه بین قشرهای مختلف مسلمین و به‌خصوص دولت‌های اسلامی گرفتاری‌های مسلمانان را رفع کند. (صحیفه امام، جلد ۹: ۵۴۶)

در اندیشه حضرت امام^(ع) یکی از علت‌های اصلی مسائل و مشکلات مختلف در جهان اسلام، تفرقه و اختلاف بین سران کشورهای اسلامی است. همین امر باعث شده که مسلمانان با قریب یک میلیارد جمعیت و دارا بودن مخازن بزرگ در مقابل دشمن ضعیف باشند؛ درحالی‌که مسلمانان در صدر اسلام با عده بسیار کم، قدرت‌های عظیم را شکست دادند و امت بزرگ اسلامی - انسانی ایجاد کردند. (صحیفه امام، جلد ۱۰: ۳۳۹)

۳-۲. آثار امنیتی - نظامی

۳-۲-۱. پیروزی در برابر دشمنان داخلی و خارجی

ایمان و اتحاد باعث پیروزی می‌شود، به‌طوری‌که اگر در جبهه حق «اختلاف» و در جبهه باطل «اتحاد» حاکم باشد، به‌طور قطع پیروزی از آن اهل باطل خواهد بود، بنابراین یکی از عوامل شکست جبهه حق در هر سطحی، پراکندگی و اختلاف است. حق، با چندگانگی و عدم هماهنگی یارانش، ضعیف و ناتوان می‌شود و باطل با یگانگی و هماهنگی حامیانش، قوی و نیرومند می‌گردد. (قاسمی آرانی و خرم‌آبادی آرانی، ۱۳۹۳: ۱۵۷)

زمانی که ملت و جامعه‌ای در فرمان‌برداری و اطاعت از رهبرشان، همدل و همراه باشند، کارهای عظیم صورت می‌گیرد؛ و اگر افراد، دچار هوای نفس و تعصب و تشمت باشند و در اطاعت از پیشوا، همگام و متحد نباشند، رهبر اگر کسی چون امام علی^(ع) هم باشد، در برابر فتنه‌انگیزی چون معاویه زمین‌گیر می‌شود و جبهه حق در برابر جبهه متحد باطل شکست می‌خورد. این قانون و سنت الهی است و خداوند، این سنت را برهم نمی‌زند که گروه متحد پیروز شوند و جمعیت پراکنده، شکست بخورند. (محدثی، ۱۳۸۶: ۳۳ و ۴۲) حضرت امیر در خطبه‌ای سوگند می‌خورند که بیم آن

می‌رود این قوم نابکار و شامیان دغل بر اهل حق و یاران علی^(ع) پیروز شوند، نه بدان جهت که آنان بر حق‌اند، بلکه به خاطر آنکه آنان در باطل خود مصمم و یکدست‌اند و اینان در راه حق خود، سست و سهل‌انگار. (نهج‌البلاغه، خطبه ۹۷: ۱۲۷) امام علی^(ع) خطاب به لشکریان خویش در خطبه ۲۵ می‌فرماید: «سوگند به خدا می‌دانستم که مردم شام به‌زودی بر شما غلبه خواهند کرد؛ زیرا آنان در یاری کردن باطل خود وحدت دارند و شما در دفاع از حق خود متفرقید.» (نهج‌البلاغه، خطبه ۲۵: ۷۰) اگر مسلمانان هم غفلت کنند و گوهر وحدت را از دست دهند و بر محور وفاق ملی و اسلامی گرد هم جمع نشوند، همان وضعیت شوم امت‌های گذشته برای آنان خواهد بود. (محدثی، ۱۳۸۶: ۳۵)

به اعتقاد امام خمینی^(ع) برای پیروزی در برابر عوامل داخلی و خارجی، تفرقه و جدایی امت اسلامی یک آسیب است و دست‌آورد تفرقه و دوری از وحدت، شکست دولت و ملت خواهد بود، اما در نقطه مقابل، همراهی، همدلی و هم‌زبانی دولت و ملت در روندهای ملی عامل موفقیت و پیروزی مسلمین خواهد بود: «همه دست‌به‌دست بدهید. علی‌حده هر کس برای خودش یک سازی بزند، این غلط است؛ این شکست است.» (صحیفه امام، جلد ۳: ۳۹۵) یکی از شاخص‌های پیروزی ملت ایران، وحدت ملت بود. به همین دلیل ایشان می‌فرمایند:

«ملت باید بفهمد که آن چیزی که او را پیروز کرد همین بود که همه باهم بودند و اعتصام به حبل‌الله بود؛ همه باهم چسبیده بودند که ما جمهوری اسلامی می‌خواهیم، ما اسلام می‌خواهیم، ما قرآن را می‌خواهیم، ما اسلام را، ما حکومت عدل الهی می‌خواهیم. این اعتصام به حبل‌الله بود.» (صحیفه امام، جلد ۹: ۱۸۷)

در اندیشه حضرت امام از آنجایی که این پیروزی به‌واسطه وحدت کلمه بین همه گروه‌ها از جمله وحدت کلمه اقلیت‌های مذهبی با مسلمین، وحدت دانشگاه و مدرسه علمی، وحدت طبقه روحانی و جناح سیاسی حاصل شد. (صحیفه امام، جلد ۶: ۹) جمهوری اسلامی ایران، برای رسیدن به پیروزی در کسب مقاصد ملی و بین‌المللی نیز به پشتیبانی و همراهی همه آحاد ملت نیاز دارد. (صحیفه امام، جلد ۶: ۱۱۰)

حضرت امام^(ع) پیروزی ایران در برابر دشمنان خارجی و جنگ هشت ساله را نیز مرهون وحدت تمام اقشار ملت ایران می‌دانستند: «این پیروزی عظیم و بزرگی که رزمندگان ما به دست آورده‌اند و وابسته به قدرت‌های بزرگ را از سرزمین خودمان بیرون کردند، از حفظ وحدت است.» (صحیفه - امام، جلد ۱۶: ۲۶۰) بر اساس همین شواهد تاریخی و آموزه‌های دینی بوده است که ایشان تأکید می‌کنند که رمز پیروزی، وحدت کلمه و اتکال به ایمان است. (صحیفه امام، جلد ۶: ۳۷۱)

امام خمینی^(ع) در جمع نمایندگان اقلیت‌های دینی ضمن بیان اینکه دولت اسلامی برای همه قشرها، برای همه دین‌هایی که در ایران رسمی هستند، احترام قائل است، پیروزی را در وحدت بین تمامی ادیان می‌داند و از آن‌ها می‌خواهد که اختلاف جزئی را کنار گذاشته و برای دست‌یافتن به

پیروزی متحد شوند، زیرا در اندیشه امام پیروزی تنها در سایه وحدت به دست می‌آید. (صحیفه امام، جلد ۱۷: ۱۰۱)

۳-۲-۲. افزایش قدرت مسلمانان و سیطره بر قدرت‌های استکباری

در اندیشه امام خمینی^(ره) عمل به آیه شریفه «وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ» عامل سیادت مسلمین بر قدرت‌های استکباری و استبدادی در جهان است. (صحیفه امام، جلد ۱۶: ۳۹) از این رو، امام راحل^(ره) در وصیت‌نامه سیاسی-الهی خود، به دولت‌ها و ملت‌ها و نخبگان جوامع اسلامی توصیه می‌کند: «وصیت من به ملت‌های کشورهای اسلامی است که انتظار نداشته باشید که از خارج کسی به شما در رسیدن به هدف که آن اسلام و پیاده کردن احکام است، کمک کند؛ خود باید به این امر حیاتی که آزادی و استقلال را تحقق می‌بخشد، قیام کنید و علمای اعلام و خطبای محترم کشورهای اسلامی دولت‌ها را دعوت کنند که از وابستگی به قدرت‌های بزرگ خارجی خود را رها کنند و با ملت خود تفاهم کنند؛ در این صورت، پیروزی را در آغوش خواهند کشید. و نیز ملت‌ها را دعوت به وحدت کنند و از نژادپرستی که مخالف دستور اسلام است، بپرهیزند و با برادران ایمانی خود در هر کشوری و با هر نژادی که هستند، دست برادری دهند که اسلام بزرگ آنان را برادر خوانده. اگر این برادری ایمانی با همت دولت‌ها و ملت‌ها و با تأیید خداوند متعال روزی تحقق یابد، خواهید دید که بزرگ‌ترین قدرت جهان را مسلمین تشکیل می‌دهند. به امید روزی که با خواست پروردگار عالم این برادری و برابری حاصل شود.» (صحیفه امام، جلد ۲۱: ۳۰۹)

امام بر این باور بودند که مسلمانان با داشتن ذخایر مادی و مهم‌تر از آن ذخیره الهی و معنوی که اسلام است، می‌توانند قدرتی داشته باشند که هیچ ابرقدرتی توان مقابله با آن را نداشته باشد. (صحیفه امام، جلد ۵: ۸۲) در این مسیر، دوری از اغراض شخصی، دینی، قومی و... لازم است و اگر چنین اتفاقی روی دهد، تصاحب قدرت در عرصه‌های جهانی ممکن خواهد شد: «اگر همه ملت‌ها و دولت‌های اسلامی اغراض شخصی را کنار بگذارند و همه باهم به اسلام رو بیاورند و تحت لوای «لا اله الا الله» باشند، قدرت اول را در دنیا احراز می‌کنند؛ برای اینکه معنویت اسلام کمک آن‌هاست و خدای تبارک و تعالی پشتیبان.» (صحیفه امام، جلد ۷: ۱۲۴)

وحدت دولت‌های اسلامی زمینه‌ساز تجمیع قدرت مسلمانان و در نهایت شکل‌گیری ابرقدرت در جامعه جهانی می‌شود که دولت‌های غربی نمی‌توانند با آن مقابله کنند، زیرا یک میلیارد جمعیت باایمان برتر از یک میلیارد جمعیت بی‌ایمان است. (صحیفه امام، جلد ۱۸: ۳۶۷) ایشان در جایی دیگر اذعان می‌دارند:

«اگر ممالک اسلامی با جمعیتی که یک میلیارد تقریباً هست، مخازن بزرگی که دارند، این‌ها اگر به یک نحو، اتحادی باهم پیدا بکنند، بزرگ‌ترین قدرت هستند.» (صحیفه امام، جلد ۷: ۲۷۲)

امام^(ع) جامعه ایرانی را نمونه بارز شکل‌گیری قدرت بلامنازع ملت در برابر ابرقدرت‌ها می‌داند که با وجود وحدت توانستند بر تمامی ظرفیت‌ها و امکانات نظامی، سیاسی، اقتصادی و... دشمنان اسلام و ایران به پیروزی دست یابند و یک قدرتی که ابرقدرت‌ها حامی او بودند را شکست دهند. (صحیفه امام، جلد ۵: ۵۰۳) در واقع رمز موفقیت ملت ایران در عقب راندن رژیم پهلوی و قدرت‌های حامی آن، وحدت اقشار و وحدت کلمه بود. (صحیفه امام، جلد ۶: ۱۸۸) بر اساس همین تجربه حقیقی بوده است که امام^(ع) به ملت‌های اسلامی توصیه می‌کند با ایمان به خداوند و حفظ وحدت در جامعه اسلامی، علیه حکومت‌های وابسته خود ایستادگی کنند و استقلال سیاسی خود را بر اساس یکپارچگی ملی به دست آورند:

«باید مسلمین بیدار بشوند، باید از این خوابی که سیصد سال آن‌ها را خواب کردند هوشیار بشوند؛ اقتدا کنند به ایران که با هیچ - با مشت خالی - بر تانک‌ها و توپ‌ها و مسلسل‌ها و قدرت‌های بزرگ غلبه کرد برای اینکه اتکال به خدا داشت.» (صحیفه امام، جلد ۶: ۳۳۹)

امام در توصیه‌ای استراتژیک به ملت‌های اسلامی بیان می‌کند: «متحد شوید که در سایه اتحاد پیروزی‌تان بر ابرقدرتان حتمی است.» (صحیفه امام، جلد ۱۳: ۵۴۴) و در این زمینه جمهوری اسلامی ایران را به عنوان الگو نمونه معرفی می‌کند: «همه دیدید که ملت ایران وقتی که باهم مجتمع شدند و برادروار باهم در کنار هم بودند و همه توجه به برادری اسلامی خود داشتند، قدرت‌های بزرگ نتوانستند در مقابل این برادرها؛ در مقابل این‌هایی که مجتمع باهم شدند، نتوانستند در مقابل این‌ها قیام کنند و تاب مقاومت بیاورند؛ همه راه خودشان را گرفتند و رفتند» (صحیفه امام، جلد ۱۳: ۱۳۱)

۳-۲-۳. امنیت و آسیب‌ناپذیری

در هر جامعه‌ای چه کوچک و بزرگ کسانی روی سعادت و نیک‌بختی را می‌بینند که وحدت، الفت و هم‌دلی بیشتری باهم دارند و به عکس، تفرقه سرچشمه خذلان است. (شهگل، ۱۳۹۱: ۸۱) از این رو، اگر وحدت حقیقی در جامعه اسلامی پایه‌ریزی شود، دشمنان اسلام جرئت هجوم نظامی و رسوخ به کشورها در جهان اسلام را نخواهند داشت و همین امر، تضمین‌گر امنیت ملی خواهد بود. امام خمینی^(ع) بر این باورند اگر کشورهای اسلامی و ملت‌ها مجتمع شدند، هیچ آسیبی به آن‌ها نمی‌رسد و هیچ کشوری نمی‌تواند به آن‌ها تعدی کند. (صحیفه امام، جلد ۱۴: ۲۴) اما اگر خللی در وحدت جامعه به وجود بیاید، منابع ملی و امنیت پایدار آسیب می‌بیند.

«همه وقتی دست به هم دادیم و همه شدیم یَدٌ وَاحِدَةٌ عَلٰی مَنْ سِوَاهُ هِمَانٌ طوری که فرمودند که این‌ها دست واحد هستند بر سوایشان، اگر دست واحد شدیم برای «مَنْ سِوَاهُ» هیچ‌کس نمی‌تواند به ما ضرری بزند. آن روز به ما ضرر می‌خورد که خلل در وحدت ما پیدا بشود.» (صحیفه امام، جلد ۱۷: ۳۸۳)

در اندیشه حضرت امام^(ع) اگر پیوند اخوت بین مسلمین و دولت‌های اسلامی حفظ شود، هیچ کشور اسلامی مورد هجمه قرار نمی‌گیرد، حمله به افغانستان و فلسطین نیز نتیجه اختلاف بین مسلمین است. (صحیفه امام، جلد ۱۵: ۴۵۱) اجتماع مردم مانع نفوذ دشمنان در جامعه اسلامی و تخریب امنیت و آسیب‌های مختلف به نظام می‌شود. در واقع دشمن نمی‌تواند به یک کشوری که همه قشرهایش باهم مجتمع‌اند، آسیب برساند. (صحیفه امام، جلد ۱۳: ۳۶۲) اجتماع مسلمین و دوری از تفرقه، نزاع و اختلافات سلیقه‌ای آسیب‌پذیری بیرونی را کاهش می‌دهد و امنیت همه‌جانبه را تأمین می‌کند. به فرمایش امام راحل، «اگر همه مؤمنین در قطرهای اسلامی، در تمام کشورهای اسلامی همین یک دستور خدا را که خدا عقد اخوت بینشان انداخته است، همین یک دستور را عمل بکنند، قابل آسیب دیگر نیست.» (صحیفه امام، جلد ۱۱: ۴۹۱) به عبارت دیگر، توطئه دشمن بیرونی و منافقان داخلی از طریق حفظ وحدت خنثی می‌شود. (صحیفه امام، جلد ۱۱: ۴۸۲)

انسجام درونی مانع از آسیب رسیدن به نظام سیاسی اسلامی در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی و حتی نظامی می‌شود: «ملتی که تمام قشرهایش، باهم هستند و یک راه می‌روند، این ملت آسیب نخواهد دید.» (صحیفه امام، جلد ۱۱: ۵۰۶) ضریب نفوذ به ملتی که وحدت دارند، بسیار اندک است و بر اساس گفتارهای امام^(ع)، «هم امریکا این مطلب را می‌داند، هم شوروی می‌داند که ملت را آن‌ها وقتی بخواهند شکستی بدهند، به یک جبهه‌ای شکست می‌دهند که ملت همراهش نباشد. یک جمعیتی که یک هستند، یک دست هستند، این جمعیت را نمی‌شود به هم زد.» (صحیفه امام، جلد ۱۹: ۴۵۶) توصیه نهایی امام خمینی^(ع) به امت اسلامی این است:

«برای همه مسلمین، پیام من این است که با دارا بودن تمام امکانات و با جمعیت عظیمی که مسلمین دارند و با ممالک کثیری که تحت سلطه و قدرت آن‌هاست، آن‌ها باهم اتحاد کنند. اگر متحد شوند، هیچ‌یک از ابرقدرت‌ها، قدرت اینکه به آن‌ها تجاوز کنند ندارند.» (صحیفه امام، جلد ۴: ۴۴۴)

۳-۲-۴. ایجاد ارتش مشترک دفاعی برای کشورهای اسلامی

وحدت اسلامی در جهان اسلام منجر به ایجاد ظرفیت‌های دفاعی و نظامی جهت تحقق آرمان و اهداف اسلامی در سیطره بین‌المللی می‌شود. دولت‌های اسلامی با اتحاد در محیط بین‌الملل می‌توانند یک «ارتش مشترک دفاعی» تشکیل دهند که دستاورد این اتحاد دفاعی و نظامی، افزایش و

۱. بحارالأنوار، جلد ۲۸: ۱۰۴: «بکدستند، علیه بیگانگان».

ارتقا قدرت جهان اسلام خواهد بود. امام خمینی^(ع) در یکی از بیانات خود در مورد ایجاد ارتش مشترک می‌فرماید:

«اگر ان شاء الله آن وحدت بین مسلمین و دولت‌های کشورهای اسلامی که خداوند تعالی و رسول عظیم‌الشأنش خواسته‌اند و امر به آن و اهتمام در آن فرموده‌اند حاصل شود، دولت‌های کشورهای اسلامی با پشتیبانی ملت‌ها می‌توانند یک ارتش مشترک دفاعی بیش از صد میلیونی تعلیم‌دیده ذخیره و یک ارتش ده‌ها میلیونی زیر پرچم داشته باشند که بزرگ‌ترین قدرت را در جهان به دست آورند... امید است دولت‌های منطقه، با قطع نظر از زبان و نژاد و مذهب، فقط تحت پرچم اسلام در این امر فکر کنند و طرح آن را بریزند؛ و از ننگ خضوع در برابر ابرقدرت‌ها نجات یابند، و شیرینی استقلال و آزادی را بچشند. و برای به‌دست آوردن چنین قدرتی لازم است هر یک از دولت‌ها با تفاهم با ملت خود برای دفاع از کشورشان یک چنین طرح حیات‌بخشی را در دست مطالعه قرار دهند» (صحیفه امام، جلد ۱۸: ۹۴)

از دیدگاه امام^(ع) علت ضعف سیستم دفاعی و نظامی کشورهای اسلامی، تفرقه و کارشکنی برخی از حکام کشورهای اسلامی است. ایشان تأکید دارند که کشورهای اسلامی باید بدون توجه به عوامل تنش‌زا و اختلاف‌آفرین، آموزش‌های دفاعی و نظامی لازم را در کشورهای خود فراهم کنند و تجربه ایران در این زمینه می‌تواند سرلوحه کشورهای اسلامی باشد:

«از کشور اسلامی ایران در این امر که مدافع کشورهای خود و برادران اسلامی خویش است الهام بگیرند. امروز ایران، با همه گرفتاری‌ها و کارشکنی‌ها و حصر و سدها، درصدد است تمام جوانان خود را تعلیم نظامی دهد. و تاکنون، به‌طوری که گزارش می‌دهند، قریب یک میلیون رزمنده ذخیره تعلیم‌دیده دارد که به محض آنکه لازم شود، با یک هشدار برای دفاع از میهن اسلامی خود مجهز و مسلح می‌شوند. دولت‌های اسلامی و منطقه نیز اگر مثل دولت ایران با ملت رفتار کنند و خود در کنار ملت باشند و مردم احساس خدمتگزاری آنان را نمایند، این امر در کشورهای آنان نیز حاصل می‌شود.» (صحیفه امام، جلد ۱۸: ۹۴)

۳-۲-۵. نابودی اسرائیل

اسرائیل یکی از خطرات جدی جهان اسلام است، بی‌توجهی به این خطر می‌تواند آسیب‌های مهمی برای اسلام داشته باشد، زیرا به اعتقاد امام خمینی^(ع) اسرائیل-این جرثومه فساد-اکتفا به بیت‌المقدس نخواهد کرد و اگر مهلت داده شود، تمام دول اسلامی در معرض خطر است. (صحیفه امام، جلد ۹: ۲۸۱) اجتماع وحدت‌گرایانه مسلمین در جهان اسلام می‌تواند منجر به نابودی رژیم

اشغالگر اسرائیل به‌عنوان دشمن اسلام شود. به اعتقاد امام خمینی^(ع)، «اگر مسلمین مجتمع بودند، هر کدام یک سطل آب به اسرائیل می‌ریختند، او را سیل می‌برد.» (صحیفه امام، جلد ۹: ۲۷۴) در اندیشه حضرت امام، اختلاف و افتراق بین کشورها و دولت‌های اسلامی باعث شده که اسرائیل با جمعیت کم جسارت پیدا کند که در خاک فلسطین دست به جنایات مختلف بزند. (صحیفه امام، جلد ۱۵: ۴۷۵)

«اگر حکومت‌کنندگان کشورهای اسلامی نماینده مردم با ایمان و مجری احکام اسلام می‌بودند، اختلافات جزئی را کنار می‌گذاشتند، دست از خرابکاری و تفرقه‌اندازی برمی‌داشتند، و متحد می‌شدند و ید واحده می‌بودند، در آن صورت مثنی یهودی بدبخت که عمال آمریکا و انگلیس و اجانب‌اند، نمی‌توانستند این کارها را بکنند، هر چند آمریکا و انگلیس پشتیبان آن‌ها باشند. این از بی‌عرضگی کسانی است که بر مردم مسلمان حکومت می‌کنند.» (مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی^(ع)، ۱۳۹۱: ۳۴)

نابودی اسرائیل و رهایی قدس به‌عنوان یکی از آرمان‌های سیاسی امام خمینی^(ع) در جهان اسلام نیازمند بسیج دولت-ملت‌ها در کشورهای اسلامی است: «بر عموم دولت‌های ممالک اسلامی و خصوصاً دول عربی لازم است که با توکل به خدای متعال و تکیه بر قدرت لایزال، همه قوا و نیروی خویش را بسیج ساخته به یاری مردان فداکاری که در خط اول جبهه چشم امید به ملت اسلام دوخته‌اند بشتابند، برای آزادی فلسطین و احیای مجد و شرف و عظمت اسلامی در این جهاد مقدس شرکت کنند؛ از اختلافات و نفاق‌های خانمان‌سوز و ذلت‌بار دست برداشته، دست برادری به هم داده صفوف خود را فشرده و متشکل سازند؛ از قدرت پوشالی مدافعان صهیونیسم و اسرائیل نهراسند؛ از وعد و وعیدهای پوچ قدرت‌های بزرگ، مغرور و مقهور نگردند؛ از سستی و مسامحه که شکست ننگ‌بار و عواقب خطرناکی به دنبال خواهد داشت بپرهیزند.» (صحیفه امام، جلد ۳: ۱-۲)

یاری تمام مسلمین به مجاهدان فلسطین نماد وحدت عمومی در جهان اسلام است و «اکنون بر عموم مسلمین و دول کشورهای اسلامی و خصوصاً بر دول عربی، لازم است برای حفظ استقلال خود، از این گروه مجاهد^۱ نگهداری کنند و به آنان کمک نمایند، و از رساندن اسلحه و آذوقه به آنان دریغ نوزند» (صحیفه امام، جلد ۲: ۴۶۲) اجتماع دولت‌های عربی می‌تواند قدرتی مستحکم در برابر رژیم پوشالی اسرائیل به وجود آورد که حتی حمایت‌های غرب هم نمی‌تواند مانع سقوط این رژیم شود، اما این عدم وحدت کشورهای اسلامی است که باعث شده است اسرائیل چند دهه به حیات خود ادامه دهد. (صحیفه امام، جلد ۴: ۲۳۴) به همین دلیل است که حضرت امام می‌فرمایند:

۱. مراد، گروه «الفتح» شاخه نظامی سازمان آزادی‌بخش فلسطین بوده‌است.

«بر مسلمین و بر دولت‌های اسلامی است که باهم متحد بشوند و این جرثومه فساد را از بن و بیخ برکنند و به کسانی که پشتیبانی آن‌ها را می‌کنند اجازه ندهند که پشتیبانی کنند.» (صحیفه امام، جلد ۷: ۶۶)

روز قدس، روز جمعه آخر ماه مبارک، روز وحدت همه مسلمین در مبارزه با زیاده‌خواهی‌های اسرائیل است. امام خمینی^(ع) از مسلمانان می‌خواهند که این روز را بزرگ بشمارند و در این روز تظاهرات کنند، مجالس داشته باشند، محافل داشته باشند، در مساجد فریاد بزنند؛ زیرا زمانی که یک میلیارد جمعیت در روز قدس از خانه‌هایشان بیرون بیایند و فریاد بکنند مرگ بر امریکا و مرگ بر اسرائیل و مرگ بر شوروی، اسرائیل از این فریاد می‌ترسد. (صحیفه امام، جلد ۱۳: ۸۰)

۳-۳. آثار اقتصادی

۳-۳-۱. پیشرفت و آبادانی

وحدت و همبستگی برای حفظ و بقای یک جامعه و پیشرفت و تکامل آن امری عقلی است و وحدت و همبستگی در اندیشه امام خمینی^(ع) شرط ترمیم خرابی‌ها، تحقق سازندگی، حرکت به سوی رشد و توسعه فرهنگی، سیاسی و اقتصادی و موفقیت در تمام میدان‌های زندگی است. (جمشیدی، ۱۳۸۴: ۵۲) در اندیشه امام خمینی^(ع) جامعه همواره باید به سوی ترقی و آبادانی گام بردارد و هرگونه انحطاط از مسیر پیشرفت پایدار در جامعه اسلامی منجر به عقب‌ماندگی و دوری از آرمان‌های نظام می‌گردد. از این رو ایشان توصیه می‌کنند: «در فکر این باشید که به جلو بروید، برنگردید به عقب. اگر انحطاط اخلاقی یا فکری یا عملی حاصل بشود، این برگشت به عقب است و ارتجاع.» (صحیفه امام، جلد ۱۲: ۳۶۶)

در اندیشه امام خمینی^(ع) اساس پیشرفت، تعهد به اسلام و وحدت کلمه است. تعهد به اسلام بدون وحدت بی‌فایده است و وحدت بدون تعهد به اسلام نیز مضر است. (صحیفه امام، جلد ۱۵: ۴۵۱) بنابراین، اجتماع مسلمین بدون وحدت مضر است و مانع پیشرفت، تعالی و رشد متوازن بخش‌های مختلف مملکت اسلامی خواهد شد و به فرموده امام خمینی^(ع) تا زمانی که با اعتصام به حبل‌الله متحد باشیم، پیشرفت و آبادانی وجود خواهد داشت و رونق همه‌جانبه به ارمغان خواهد آمد. ایشان در یکی از فرمایشات خویش می‌فرمایند: «همه باید معتصم به حبل‌الله باشند؛ با اعتصام به حبل‌الله پیشرفت کردیم و خواهیم کرد.» (صحیفه امام، جلد ۷: ۹۹)

۳-۳-۲. خودکفایی اقتصادی در کشورهای جهان اسلام

امام خمینی^(ع) به‌عنوان معمار اصلی انقلاب اسلامی علاوه بر طرح اندیشه‌های اسلامی در عرصه اجتماع، فرهنگ و سیاست، در عرصه اقتصاد نیز دیدگاه‌های متنوع و مشخصی دارند. در بین دیدگاه‌های اقتصادی حضرت امام^(ع) تأکید بیش از حد ایشان بر قطع وابستگی و استقلال اقتصادی و تلاش به‌منظور حصول خودکفایی جالب توجه است. تأکید بر استقلال اقتصادی و نیل به خودکفایی

به مفهوم انزوای تجاری نیست، بلکه حضور فعال در عرصه‌های تولید و تجارت بر مبنای بهره‌گیری از فرصت‌های اقتصادی و استفاده اصولی از قابلیت‌ها و توانمندی‌های داخلی را خاطر نشان می‌سازد. (احمدی، ۱۳۷۹) در نقطه مقابل خودکفایی و استقلال اقتصادی، وابستگی و طفیلی‌گری قرار دارد که به هیچ‌وجه شایسته جامعه و کشور اسلامی نیست؛ زیرا وابستگی در تأمین نیازهای روزمره از جمله مواد غذایی همواره اهرمی در دستان قدرت‌های استکباری به‌منظور مهیا ساختن زمینه‌های استعمار سیاسی بوده است و کم بوده‌اند سرزمین‌هایی که در عین نیازمندی به قدرت‌ها و وابستگی اقتصادی به آن‌ها در برابر استعمار سیاسی مقاومت کرده و از استقلال کشور خود صیانت کرده‌اند. (بنیاد اندیشه اسلامی، ۱۳۹۱: ۶-۷) امام خمینی^(۵) نیز وابستگی در حوزه اقتصاد را عاملی برای وابستگی سیاسی به قدرت‌های خارجی می‌داند:

«یک کشوری که الآن مال خودتان شده است، آن کشور به دست خودتان اداره بشود، مثلاً در سطح مملکت یکی از اموری که برای ما الآن لازم است این زراعت است. الآن فصل زراعت است، فصل زراعت پاییزی است. این زراعت را کوشش کنند که به‌طور شایسته انجام دهند. ما اگر چنانچه زراعت خودمان، کشاورزی خودمان، نتواند کفاف برای خودمان باشد و دستمان دراز باشد پیش امریکا و امثال امریکا برای ارزاقمان، خوب ما وابسته خواهیم بود؛ نمی‌توانیم کاری انجام بدهیم؛ آن وقت در جهات سیاسی هم باید وابسته بشویم. این طور نباشد که ما باز هم گرفتار باشیم و دستمان پیش خارجی‌ها دراز باشد برای اینکه نان به ما بدهید. این برای یک مملکتی اولاً، یک مملکت اسلامی، عار است که دستش را دراز کند طرف امریکا که شما نان ما را بدهید، حالا بفروشید به ما! این یک عاری است برای ما. ما باید خودکفا بشویم در همه چیز.» (صحیفه امام، جلد ۱۰: ۳۶۶)

نگاه امام خمینی^(۵) به خودکفایی و وابستگی، مبنایی و برگرفته از فرهنگ جامع و زندگی‌ساز اسلامی است؛ همان فرهنگی که عزت و سرافرازی را از شاخص‌های اصلی اهل ایمان می‌شمرد و بی‌زاری جستن از ذلت و حقارت را از بزرگ‌ترین فضایل می‌داند و به جامعه مسلمانان تفهیم می‌کند که اگر بخواهید از بردگی و اسارت رهایی یابید و به آزادی برسید، باید سختی‌های این راه را که طبیعی و اجتناب‌ناپذیر است، بپذیرید تا در پرتو رنج تلاش در مسیر نفی وابستگی به گنج خودکفایی و استقلال اقتصادی دست یابید. (بنیاد اندیشه اسلامی، ۱۳۹۱: ۷) از این‌رو، در اندیشه حضرت امام محاصره اقتصادی یک نعمت و هدیه است، زیرا باعث می‌شود موارد مورد نیاز را خود کشور تولید کند و وابسته به کشور دیگر نباشد؛ اگرچه این راه سختی‌ها و رنج فراوان داشته باشد. (صحیفه امام، جلد ۱۴: ۱۱۵-۱۱۶)

امیرالمؤمنین می‌فرماید: «لا تزال هذه الامه بخير ما لم يلبسوا لباس العجم و يطعموا اطعمه العجم فاذا فعلوا ذلك ضربهم الله بالذل؛ این امت مادام که وابسته به لباس و خوراک بیگانه نباشد، شایسته و سربلند است و آن‌گاه که وابسته به کالای آن‌ها شود، ذلیل و خوار خواهد شد.» در اینجا استفاده نکردن خوراک و پوشاک عجم مطرح شده، اما چون در مقابل «هذه الامه» آمده، منظور غیرمسلمانان است و در واقع مذموم شمردن وابستگی به بیگانگان مورد نظر است. (امامی و دیانی - تبلکی، ۱۳۹۵: ۱۷) در این راستا امام خمینی^(ع) اعتقاد دارند دولت‌های اسلامی باید با وحدت بین یکدیگر، نیازهای اقتصادی خود را برطرف نمایند و از وابستگی به قدرت‌های بزرگ رهایی یابند. اگر دولت‌های اسلامی باهم وحدت کلمه پیدا نکنند، به آمریکا یا شوروی نیازی ندارند، احتیاج به دیگران وقتی پیدا می‌شود که کشورهای اسلامی متفرق باشند. (صحیفه امام، جلد ۱۵: ۴۵۱)

«اگر این دولت‌های اسلامی، این دولت‌هایی که همه چیز دارند، این دولت‌هایی که افراد زیاد دارند، این دولت‌هایی که ذخایر زیاد دارند، اگر این‌ها باهم اتحاد پیدا نکنند، در سایه اتحاد احتیاج به هیچ چیز و هیچ کشوری و هیچ قدرتی ندارند، بلکه آن‌ها به این‌ها محتاج هستند.» (صحیفه امام، جلد ۱۵: ۴۵۱)

کشورهای اسلامی از نظر منابع طبیعی و سایر منابع اقتصادی جایگاه مطلوبی دارند. شرایط آب‌وهوایی ویژه و چهار فصل کامل، تنوع و کیفیت بالایی به محصولات کشاورزی و دامی کشورهای اسلامی بخشیده است. ساختار اقتصادی بیشتر کشورهای اسلامی بر پایه فعالیت‌های کشاورزی و دامی استوار است. کشورهای اسلامی به لحاظ منابع زیرزمینی هم بسیار غنی و ثروتمند هستند. ایران، عربستان، عراق، کویت، امارات متحده عربی، قطر، بحرین، الجزایر، اندونزی، نیجریه و لیبی دارای منابع بسیار سرشار نفت و انرژی هستند. (قاسمی، ۱۳۸۶: ۵۴-۵۳)

بسیاری از کشورهای اسلامی در مهم‌ترین مناطق جغرافیایی جهان قرار گرفته‌اند، مناطقی مانند خاورمیانه، شمال آفریقا و آسیای میانه دارای موقعیت سوق‌الجیشی مهمی هستند. به عبارت دیگر، گلوگاه ارتباطی شرق و غرب و شمال و جنوب جهان در اختیار مسلمانان است. بنابراین اگر جهان - اسلام با توجه به موقعیت جغرافیایی‌اش جایگاه واقعی خود را در جهان درک کند، می‌تواند علاوه بر آن که مکمل قدرت‌های بزرگ نباشد، خود هسته اصلی یک قدرت بزرگ جهانی به حساب آید. (شفایی، ۱۳۹۰: ۷۳) امام^(ع) با توجه به چنین ظرفیت‌هایی است که می‌فرماید: «ما مسلمین هم که جمعیتمان اگر هم باشیم بیشترین جمعیت را داریم و ذخایرمان بزرگ‌ترین ذخایر است، و افرادمان افراد بزرگ و برجسته است» (صحیفه امام، جلد ۱۴: ۲۳) ایشان در جایی دیگر پیرامون ثروت‌های اقتصادی در جهان اسلام می‌فرمایند:

«ثروت مهم نفت در دست شرق است، در دست مسلمین است - اینکه در ممالک اسلامی است - این مخازن بسیار مهمی که دنیا به واسطه آن و هر مملکتی پیشرفت کرده است به واسطه این مخازن پیشرفت کرده است؛ هر جنگی مقدم شده است، هر مملکتی در جنگ مقدم شده است، به واسطه موج -

های نفت مقدم شده است؛ این‌ها در دست شماس، عراق بحمدالله نفت دارد، ایران بحمدالله نفت دارد، کویت نفت دارد، حجاز نفت دارد، نفت دست مسلمین است. آن‌ها باید بیایند به شما تملق بگویند، دست شما را ببوسند، پای شما را ببوسند و این ذخایر را به قیمت اعلی القیم بخرند» (صحیفه امام، جلد ۲: ۳۴)

علتی که مسلمین نتوانسته‌اند از این سرمایه‌ها به‌خوبی استفاده نمایند، پراکندگی و عدم وحدت است؛ «برای این است که نتوانسته‌اند تفاهم بین خودشان حاصل کنند و وحدت کلمه ندارند.» (صحیفه امام، جلد ۷: ۱۲۴)

۴-۱ نتایج تفرقه در اندیشه امام خمینی (ره)

برخی از نتایج تفرقه و دوری از وحدت در اندیشه امام خمینی (ره) به شرح زیر است:

۴-۱. ذلت و سقوط امت اسلام

اسلام و مسلمان بودن فقط در جهان بینی درست و ادای فرایض عبادی مانند نماز خلاصه نشده است، بلکه پایبندی به رمز عزت مسلمین و رهایی از ذلت، یعنی ترک خصومت و اختلاف، نیز از شرایط مهم مسلمانی است. (عرفانی، ۱۳۸۶: ۲۶) امام علی (ع) بالاترین عامل شکست، ذلت و سقوط امت اسلامی را تفرقه و اختلاف دانسته و با کمال صراحت، فتنه‌انگیز و تفرقه‌افکن را مستوجب قتل می‌داند؛ نه تنها تفرقه‌افکن را سزاوار چنین عقوبتی می‌داند، بلکه حتی کسی را که شعار تفرقه سر دهد، سزاوار قتل برمی‌شمارد. (مشایخی‌پور، ۱۳۹۵: ۳۴)

بر اساس گفتارهای امام خمینی (ره) با تفرقه و پراکندگی ضعف و نیستی نصیب کشورهای اسلامی می‌شود. (صحیفه امام، جلد ۹: ۲۷۴) رمز موفقیت دشمنان نیز در شکست هیمنه مسلمانان و عزت و سیادت آنان، دامن زدن به مواردی است که بوی تشمت و اختلاف از آن‌ها به مشام می‌رسد:

«آن روزی که این وحدت از بین برود؛ مرگ همه ما و به باد رفتن همه نوامیس و زحمت‌های انبیاء نسبت به کشور خودمان و نسبت به کشورهای دیگر به باد فنا خواهد رفت.» (صحیفه امام، جلد ۱۷: ۴۰۶)

۴-۲. عقب‌ماندگی

میان تفرقه و عقب‌ماندگی جامعه ارتباط مستقیمی وجود دارد و «اگر تفرقه‌ای بین ملت ما حاصل بشود، اگر دست‌های جنایتکاری بین ملت ما تفرقه بیندازد باید ملت باز خودش را مهیا کند برای اختناق‌ها و برای چپاولگری‌ها و برای عقب‌ماندگی‌ها.» (صحیفه امام، جلد ۶: ۳۹۲-۳۹۳) از این‌رو،

^۱. بالاترین قیمت‌ها.

در صورت بروز تفرقه، ذلت جای عزت را می‌گیرد و امکان بروز مشکلات اختلاف‌افکن در جامعه اسلامی به وجود خواهد آمد. به اعتقاد امام خمینی^(ع) اگر در جامعه ایرانی تفرقه حاکم شود، امکان ظهور مسئولان ناکارآمد و نظام ناشایست فراهم خواهد شد:

«آن روزی که ما وحدت کلمه را از دست دادیم، آن‌ها حمله خواهند کرد و باز یک قلدری را مثل رضاخان یا به اسم او یا دیگری می‌آورند. به هر رژیمی که باشد می‌آورند سر کار. باز همان معانی است و همان آش و همان کاسه است، و همان عقب‌ماندگی است و همان ذلت است و همان چیزهاست.» (صحیفه امام، جلد ۶: ۱۹۱)

با توجه به ذلت‌آفرینی تفرقه در جامعه، امام خمینی^(ع) مؤکداً بر هوشیاری ملت نسبت به شعار و رفتارهای تفرقه‌انداز توصیه می‌کنند و از مردم می‌خواهند که هوشیارانه از بعضی عناصر تفرقه‌افکن که با شعارهای فریبنده می‌خواهند دست اجانب را به کشور مسلمان ما باز کنند و همان اختناق و چپاولگری را به فرم دیگر برگردانند، احتراز کنند. (صحیفه امام، جلد ۶: ۲۶۲)

۴-۳. از بین رفتن دین اسلام

یکی از زیان‌بارترین آسیب‌های تفرقه و دوری از اعتصام به جبل‌الله، شکست کشورهای اسلامی در سطح جهان خواهد بود. شکست کشورهای اسلامی نیز به معنای شکست اسلام خواهد بود. (مؤسسه فرهنگی - هنری قدر ولایت، ۱۳۹۰: ۲۱) این در حالی است که وحدت می‌تواند اساس پیروزی، موفقیت، تعالی، الطاف الهی، عظمت و... باشد. شکست کشورهای اسلامی نیز به منزله شکست اسلام است؛ بنابراین باید از تفرقه و نزاع دوری کرد:

«از تفرق و تنازع پرهیزید و لا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ رِجْکُمْ رنگ و بوی ایمان و اسلام که اساس پیروزی و قدرت است با تنازع و دسته‌بندی‌های موافق با هواهای نفسانیه و مخالف با دستور حق تعالی زوده می‌شود، و اجتماع در حق و توحید کلمه و کلمه توحید که سرچشمه عظمت امت اسلامی است، به پیروزی می‌رسد.» (صحیفه امام، جلد ۱۰: ۳۳۹)

۴-۴. فشل و سست شدن امت اسلام

فشل شدن امت اسلامی یکی از دستاوردهای نزاع و تفرقه در بین دول و امت اسلامی است و به اعتقاد امام خمینی^(ع)، فشل شدن ناشی از تفرقه، یکی از سنت‌های الهی است که در قرآن کریم به آن اشاره شده است. (صحیفه امام، جلد ۱۳: ۱۵۳) امام خمینی^(ع) بر اساس برداشت‌های قرآنی خود تأکید می‌کنند تفرقه و تنازع منجر به سستی در پیکره جامعه اسلامی و دور شدن از اهداف متعالی

می‌شود؛ زیرا مانع انجام به‌موقع و صحیح امور در جامعه است. همچنین عامل سستی در برابر دشمنان اسلام و قوت‌یابی آن‌ها نسبت به ملت‌های اسلامی است:

«قرآن کریم اخطار کرده است به اینکه اگر تنازع کنید فشل می‌شوید. شما آثار فشل را در مسلمین مشاهده می‌کنید، آثار فشل را در کشورهای عربی مشاهده می‌کنید. فشل شدن از این بدتر چه که کشورهای پهناور اسلامی با همه قدرتی که از حیث سیاسی، از حیث نظامی، از حیث ذخایر دارند، در مقابل اسرائیل همه فشل هستند؟ شما فشل را چه می‌دانید؟ جز این است که نتواند یک دولتی یا یک ملتی کاری که باید انجام بدهد، کاری که باید برای حفظ نظام خودش انجام بدهد، نتواند انجام بدهد؟ دشمنی که حمله بر اسلام کرده است و حمله بر بلاد مسلمین کرده است و هر روز توسعه را زیاد می‌کند و قانع به یک کشور هم برای خودش نیست، مسلمین در مقابل او فشل هستند.» (صحیفه امام، جلد ۱۶: ۳۵)

۴-۵. حل نشدن مشکل فلسطین

رواج تفرقه و پراکندگی میان سران کشورهای اسلامی باعث می‌شود مسئله فلسطین به حاشیه برود و توان کامل کشورهای اسلامی صرف بحران فلسطین نشود. در نقطه مقابل رژیم اسرائیل از این بحران موجود در کشورهای اسلامی برای تقویت و ارتقا توان ملی خود بهره‌گیری. البته در اندیشه حضرت امام (ره) آن چیزی که مشکل فلسطین را به وجود آورد، اختلافات سران کشورهای اسلامی بود؛ «این اختلافات سران کشورهای اسلامی است که مشکل فلسطین را به وجود آورده نمی‌گذارد حل شود. اگر هفتصد میلیون مسلم،^۱ با این کشورهای عریض و طویل، رشد سیاسی داشتند و باهم متحد و متشکل شده در صف واحد قرار می‌گرفتند، برای دولت‌های بزرگ استعمار ممکن نبود که در ممالک آن‌ها رخنه کنند تا چه رسد به مثنی یهود که از عمال استعمارند.» (صحیفه امام، جلد ۲: ۳۲۳) ایشان در جایی دیگر می‌فرمایند:

«مع‌الأسف، من نمی‌توانم دول عربی را بفهمم که علی‌رغم تعداد انبوه جمعیت و دارا بودن همه شکل امکانات مادی فراوان، نمی‌توانند حقوق و سرزمین‌های خود را بازگردانده، از وطن خود دفاع کنند؛ و این از جهت اختلافاتی است که بین آن‌ها وجود دارد.» (صحیفه امام، جلد ۴: ۴۴۴)

^۱. جمعیت مسلمانان جهان در زمان صدور پیام.

۴-۶. سلطهٔ اجانب (تسلط بیگانگان)

امام خمینی^(ع) اختلاف و تفرقه را برای ایران مضر و عامل چیرگی دشمنان خارجی بر ملت ایران می‌داند. در واقع اختلاف باعث می‌شود اوضاع ایران به زمانی برگردد که قدرت‌های بزرگ بر آن مسلط بودند. (صحیفه امام، جلد ۱۹: ۳۹۹)

«غافل از آنکه اگر -خدای نخواسته- این قدرت‌های بزرگ در ایران برگردند، نه اسلامی و نه اهل سنتی و نه اهل تشیعی باقی می‌گذارد. اگر این‌ها این دفعه -خدای نخواسته- برگردند، برای اینکه از این برادران سنی و شیعه صدمه دیدند و از اجتماعات آن‌ها نفع‌های خودشان را و چپاولگری‌های خودشان را از دست داده‌اند، این دفعه بدانید که -خدای نخواسته- اگر آن‌ها برگردند، اساس اسلام را که منشأ اجتماع شما برادران بود، از بین خواهند برد.» (صحیفه امام، جلد ۱۴: ۲۸۷-۲۸۸)

از دیدگاه ایشان تفرقه عامل تخریب استقلال ملی و ضعف در اسلام است. رشد اختلافات مختلف در جامعه اسلامی می‌تواند نفوذ دشمن در جامعه اسلامی را افزایش دهد. در حالی که همهٔ مسلمانان با یکدیگر برادر هستند و مصلحت آن‌ها یکی است. همهٔ مسلمانان باید دین اسلام و قرآن کریم را حفظ کنند و هرگونه اختلاف بین مسلمانان به ضرر اسلام و به نفع دشمنان اسلام یعنی آمریکا و شوروی است. (صحیفه امام، جلد ۱۴: ۳۸۱) ایشان در خصوص سلطه بیگانگان و تفرقه بیان می‌کنند:

«اگر مسلمین وحدت کلمه داشتند، امکان نداشت اجانب بر آن‌ها تسلط پیدا بکنند. این تفرقه در بین مسلمین است که باعث شده است که اجانب بر ما تسلط پیدا بکنند. این تفرقه مسلمین است که از اول با دست اشخاص جاهل تحقق پیدا کرد و الآن هم ما گرفتار هستیم. واجب است بر همه مسلمین که باهم باشند.» (صحیفه امام، جلد ۶: ۸۳)

۴-۷. آسیب‌پذیری کشور

شکندگی نظام سیاسی می‌تواند ناشی از علل مختلفی باشد که یکی از مهم‌ترین آن‌ها، تفرقه است. به میزانی که تفرقه میان قومیت‌ها، مذاهب و مردم افزایش یابد، آسیب‌ها نیز افزایش می‌یابند. شهید مطهری در کتاب جامعه و تاریخ، در زمینه علل و عوامل انحطاط جامعه، چهار عامل عمده را در این زمینه مورد تأکید قرار داده و آیات قرآنی ناظر به آن‌ها را نیز یادآور شده است که عبارت‌اند از: بی‌عدالتی و ظلم، تفرقه و پراکندگی، ترک امر به معروف و نهی از منکر و گسترش فساد. از این مجموعه عوامل، شاید مسئله تفرقه و پراکندگی بیش‌ترین ضریب را داشته باشد، لذا در سراسر خطبه «قاصعه» در نهج‌البلاغه، مسئله اتحاد و اختلاف اساسی‌ترین محوری است که بر آن به‌عنوان زمینه پیروزی و آسیب‌پذیری جوامع تکیه شده است. (آقای، ۱۳۸۰: ۱۱۰) امام خمینی^(ع) در

این خصوص بیان می‌کنند که اختلافات درون امت اسلامی منجر به ضعف و افزایش آسیب‌پذیری نظام سیاسی خواهد شد. به همین دلیل، وحدت اسلامی عامل صلابت و استحکام نظام سیاسی خواهد بود و در نقطه مقابل، تفرقه منجر به سست شدن عملکردها و کارویژه‌های دولت خواهد شد. در یکی از فرمایشات امام خمینی^(ع) آمده است:

«ملت ما هر قشری که توجه دارند به اینکه این کشور را اختلاف خواهد آسیب‌پذیر کرد و هر گروهی که علاقه دارند به اسلام، علاقه دارند به کشور اسلامی، علاقه دارند به ملت اسلامی ایران، به ملت ایران، باید کوشش کنند که خللی در این وحدت و اتفاق رخ ندهد.» (صحیفه امام، جلد ۱۳: ۴۲۶)

۴-۸. از دست دادن منابع و ذخایر

دشمنان اسلام خواستار تضعیف حکومت‌های اسلامی از طریق تفرقه و نفاق هستند؛ زیرا با این روش ضمن تضعیف حکومت‌های اسلامی، به راحتی می‌توانند ذخایر مادی و معنوی آن‌ها را به تاراج ببرند. (صحیفه امام، جلد ۲: ۱۳۹)

شرق و غرب برای چپاول ثروت و دارایی‌های جهان اسلام، بهره‌برداری از منابع فکری، اقتصادی و رانت‌های طبیعی کشورهای اسلامی و نیل به منافع خویش در این کشورها نقشه‌های فراوانی برای رونق تفرقه و چنددستگی‌ها ترسیم می‌کنند و جهت ترویج اختلاف و تفرقه تلاش می‌کنند. به اعتقاد امام خمینی^(ع)،

«نمی‌گذارند شما متحد بشوید. بدانند آن‌ها - می‌دانند هم - دست‌هایی که می‌خواهند منابع شما را از دستتان بگیرند، می‌خواهند ثروت شما را به رایگان ببرند، می‌خواهند ذخایر تحت‌الارضی و فوق‌الارضی شما را به یغما ببرند، آن‌ها نمی‌گذارند که عراق و ایران باهم متحد بشود؛ ایران و مصر باهم متحد بشود؛ ترکیه و ایران باهم متحد بشود؛ همه‌شان باهم وحدت کلمه پیدا کنند. نخواهند گذاشت.» (صحیفه امام، جلد ۲: ۳۳)

۴-۹. نداشتن استقلال حقیقی

سلب استقلال ملی در کشورهای اسلامی یکی از راهبردهای غرب برای تضعیف جهان اسلام است. تفرقه مانع از تجمیع ملت در راه کسب استقلال حقیقی می‌شود و دشمنان اسلام در این مسیر تلاش وافری دارند. اخلال‌گران نیز یکی از بازوهای اجرایی سیاست تفرقه بیانداز و حکومت کن، هستند. امام خمینی^(ع) در این خصوص می‌فرمایند:

«تأسف شدید من در عدم وحدت کلمه سران دول اسلامی است خصوصاً دول عرب. تا زمزمه وحدت و اتفاق می‌شود عمال استعمار با نیرنگ‌های خاص خودشان موجبات اختلاف و تفرقه ایجاد می‌کنند. هفتصد میلیون یا بیشتر مسلم

و صد میلیون یا بیشتر عرب نتوانسته‌اند استقلال حقیقی به دست بیاورند؛ و نتوانسته‌اند از چنگ استعمار رهایی یابند.» (صحیفه امام، جلد ۳: ۲۵۶)

۴-۱۰. از دست دادن الطاف الهی

تفرقه و تشتت مانع دریافت خیر الهی و برخورداری از خیر و برکت در سایه وحدت و همدلی است. حضرت علی^(ع) در این باره می‌فرماید: «خدای سبحان به هیچ گروهی از گذشتگان و چه باقیمانده‌گان که جدایی گزینند، خیری عطا ننموده است.» (مشایخی‌پور، ۱۳۹۵: ۳۸) امام خمینی^(ع) نیز بر اساس آیات قرآن کریم استنباط می‌کنند که توجه به وحدت منجر به لطف الهی در جامعه می‌شود و جامعه‌ای که به توصیه قرآن در زمین اتحاد و تقریب توجهی نمی‌کند، محکوم به شکست و از دست دادن الطاف الهی در زمینه‌های مختلف است:

«اگر خدای نخواست ما باهم اختلاف کنیم و آن جهت الهی را که خدای تبارک و تعالی به ما امر فرموده است که: وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ را فراموش کنیم، یک‌وقت می‌بینید که عنایت خدا کنار می‌رود و ما همان خواهیم شد که بوده‌ایم. ما خودمان کاری نمی‌توانیم بکنیم. باید ما آن مقداری که می‌توانیم الهیت مطلب را حفظ کنیم و اجتماع داشته باشیم و وحدت کلمه داشته باشیم.» (صحیفه امام، جلد ۱۲: ۲۱۶)؛ «اختلاف کلمه شاید خدای نخواست موجب این بشود که عنایت خاص خدا که بر شما سایه افکنده بود یک وقت خدای نخواست بر داشته بشود و کشور شما آن شود که در سال‌های طولانی مبتلا به آن بودید.» (صحیفه امام، جلد ۱۴: ۱۹۹)

در نهایت باید اذعان داشت، با وجود همه نتایج و آثاری که برای تفرقه و اختلاف در جوامع اسلامی برشمارده شد، باید اذعان داشت که تفرقه می‌تواند منجر به حاکمیت رژیم طاغوتی در جهان اسلام شود. از این رو، اگر در جامعه ایران تفرقه رواج یابد، امکان بازگشت به رژیم فاسد گذشته وجود خواهد داشت و به فرمایش امام خمینی^(ع)؛

«شما بدانید که اگر این وحدتی که بین مسلمین هست و خصوصاً در بین ایران تحقق پیدا کرده است، از دست برود ما برمی‌گردیم خدای نخواست به همان رژیم‌های فاسدی که همه‌چیز این کشور را به باد دادند.» (صحیفه امام، جلد ۱۷: ۱۱۴)

نتیجه‌گیری

این مقاله تلاشی برای شناسایی تأثیرات وحدت اسلامی در جهان اسلام از منظر امام خمینی^(ع) است و به همین منظور با مذاقه در مجموعه بیست‌ودو جلدی صحیفه امام تلاش گردید بعد از بررسی مفهوم وحدت و اتحاد اسلامی، آثار و نتایج اتحاد اسلامی ارائه شود. بر اساس یافته‌های

پژوهش، وحدت اسلامی ناظر بر همراهی، همدلی و همسویی کشورهای اسلامی و امت واحده در زمینه‌های مختلف است تا از این طریق بتوانند بر اساس اصول اسلامی و ارزش‌های الهی، مسیر تمدن‌سازی را بپیمایند. دستاورد وحدت اسلامی از منظر اندیشه‌های امام خمینی^(۵) به قرار زیر است؛

عزت‌آفرینی برای جهان اسلام در عرصه‌های مختلف، پیروزی کشورهای اسلامی در برابر تهدیدات و دشمنان داخلی و خارجی، پیشرفت و آبادانی مادی و معنوی برای امت اسلامی، افزایش قدرت و اقتدار مسلمانان در برابر دشمنان اسلام و سیطره بر نقاط مختلف جهان، استقلال و آزادی سیاسی (رهایی از قیدوبندهای استعمار خارجی و استثمار داخلی)، بسترآفرینی جهت ایجاد ارتش مشترک دفاعی برای کشورهای اسلامی، خودکفایی اقتصادی و تأمین نیازهای امت اسلامی در درون مرزهای اسلامی، نابودی اسرائیل، رفع مشکلات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جهان اسلام بر اساس همکاری مشترک و تعاون اسلامی، زدودن ظلم و تعدی در سطح جهانی و بسترسازی برای شکل‌گیری جامعه جهانی عدالت محور و... .

در نقطه مقابل، امام خمینی^(۵) معتقد هستند که اگر در جهان اسلام، تفرقه حکم‌فرما شود، دولت‌های اسلامی در مسیر سراسی، سقوط و استحاله قرار می‌گیرند تا جایی که امکان سیطره دشمنان بر جهان اسلام فراهم می‌شود. برخی از تبعات تفرقه در جهان اسلام به قرار زیر است؛
ذلت و سقوط امت اسلامی، عقب‌ماندگی، از بین رفتن آموزه‌های اسلامی، فشل و سست شدن امت اسلامی، حل نشدن مسئله فلسطین به‌عنوان یکی از کشورهای اسلامی، سلطه کفار بر کشورهای اسلامی، آسیب‌پذیر شدن کشورهای اسلامی در برابر تهدیدات مختلف داخلی و خارجی، چپاول ثروت و منابع طبیعی کشورهای اسلامی، از دست دادن الطاف الهی، نداشتن استقلال حقیقی در روابط سیاسی خارجی و... . مجموعه این مطالب نشان می‌دهد که امت اسلامی باید تلاش و افری برای ارتقا سطح وحدت و تقریب اسلامی انجام دهد.

Reference

- Abdipour, Hassan (2014): "A Review of Proximity Discourse in Imam Khomeini's (PBUH) and Supreme Leader's Thoughts", A Quarterly Scientific Research Journal Islamic Revolution Research (Dependent on Scientific Association of the Islamic Revolution of Iran), Summer, Volume 3, Issue 10. (In Persian)
- Aghaei, Mohammad Reza (2001): "Pathology of the religious community and the role of government in its pathogenesis from the perspective of Nahj al-Balaghah", marifat , Winter, No. 51. (In Persian)
- Ahmadi, Ali Mohammad (2000): "Liberation from dependent economy (self-sufficiency); Imam Khomeini's strategy in the field of

economics”, the second congress to study the economic ideas of Imam Khomeini, Tehran: Institute of Publishing Orouj, dependant on the Institute of regulation and publication of Imam Khomeini's works. (In Persian)

Akbari, Manouchehr (2009): “Unity of expression, unity of action”, Hudur Quarterly (Cultural artistic pclical and social Quarterly Issue), Summer, No. 69. (In Persian)

Alavi, Seyyed Ahmad (2015): Islamic Unity in Quran and Hadith with Considering the Two Words "Curse" and "Innocence", Tehran: PhD Thesis, Department of Quran and Hadith Studies, Usul Al-din Institute of Higher Education. (In Persian)

Azizollahi, Hakimeh (2009): “The idea of approximation and security of the Islamic world with emphasis on the thought of Imam Khomeini”, Andisheh Taqrib (affiliated to the World Forum for Proximity of Islamic Schools of Thought), Fall, No. 20. (In Persian)

Behzadi, Mohammad Hossein (2014): “Islamic Unity from the Perspective of Imam Khomeini(RA) and the Supreme Leader”, hablolmatin Quarterly, Summer, Vol 3, No 7. (In Persian)

Daneshyar, Ali Reza (2014): “Islamic Convergence and Approximation by Analyzing the Quranic Concepts of Brotherhood, Unity, Ummah in the Thought of Imam Khomeini and the Supreme Leader”, hablolmatin Quarterly, Spring, Volume 3, No. 6. (In Persian)

Davoodpour, Morteza (2009): “The Role of Waiting for Faraj in the Islamic Cohesion of Socio-Political Groups and the Duties of the Underlying Government”, Mashreq-e- Mouood, Autumn, No. 11.

Erfani, Mohammad (2007): “Strategies for the realization of Islamic cohesion from the perspective of the Quran and hadiths”, Andisheh Taqrib (affiliated to the World Forum for Proximity of Islamic Schools of Thought), Volume 3, Number 11. (In Persian)

Ghasemi, Abdolkhaleq (2014): "The Islamic World and the Roots of the Crisis”, Andisheh Taqrib (affiliated to the World Forum for Proximity of Islamic Schools of Thought), Volume 3, Number 13. (In Persian)

Ghasemie Arani, Abuzar and Zeinab Khorramabadi Arani (2014): “Rereading the Concept of Islamic Unity in Nahj al-Balaghah”, hablolmatin Quarterly, Summer, Volume 3, Number 7. (In Persian)

ghoreishi Karin, seyyed hasan, ahmad hosein falahi and yadoallah khorram abadi (2013): “Approximate idea of the view of Imam Khomeini and Ayatollah Boroujerdi”, A Quarterly Scientific Research Journal on Islamic Revolution, Autumn, Volume 2, Issue 5. (In Persian)

Imam Khomeini, (2012): *Velayat-e-Faqih (Islamic government)*, 28th edition, Tehran: the Institute of regulation and publication of Imam Khomeini's works. (In Persian)

Imami, Mohammad Mohammad Shams Alddin Dayani Tilaki (2016): "Examining the essential of economic integration of Islam's world in Qur'an and Hadith", *Motaleat-e-Taghribi Mazaheb-e-Eslami*, (Journal of Approximate Studies of Islamic Religions: Forough Vahdat), University of Islamic Denominations, Summer, Volume 11, Issue 44. (In Persian)

Irani, Mosayeb (2009): "Strategy of National Unity and Islamic Cohesion according to the view of Imam Khomeini(RA)", *Andisheh Taghrib* (affiliated to the World Forum for Proximity of Islamic Schools of Thought), Spring, Volume 5, Number 18. (In Persian)

Islamic Thought Foundation (2012): "Province Index; Consumption and efforts to achieve self-sufficiency in the view of the founder of the revolution ", *Journal of the Voice of the Islamic Republic of Iran*, June, Volume 10, Issue 59. (In Persian)

Jamshidi, Mohammad Hossein (2005): "Nature and Quiddity of Unity and Solidarity in Imam Khomeini's Political Thought", *Matin* (journal of the reaserch institute of imam khomeini and eslamic revolution), Volume:7 Issue: 27. (In Persian)

Jamshidi, Mohammad Hossein and Ibrahim IranNejad (2012): "Features of Islamic Solidarity and Unity in Imam Khomeini's Political Thought", *A Quarterly Scientific Research Journal on Islamic Revolution*, Spring, Volume 2, Issue 2. (In Persian)

Khosravi, Ali Reza ( ): "University and National Solidarity in Imam Khomeini's View", *Quarterly Journal of National Studies*, Autumn, Volume 12, Issue 1. (In Persian)

Mashayekhi Poor, Mohammad Ali (2016): "Study of Significance and Position of Unity from the Perspective of Imam Ali", *Motaleat-e-Taghribi Mazaheb-e-Eslami*, (Journal of Approximate Studies of Islamic Religions: Forough Vahdat), Autumn, Volume 12, Issue 45. (In Persian)

Miri, Fahimeh (2012): "Quran and Islamic Unity)", *Andisheh Taghrib* (affiliated to the World Forum for Proximity of Islamic Schools of Thought), Summer, Volume 8, Issue 31.

Mohaddesi, Javad (2007): *Unity and Cohesion*, Mashhad: Islamic Research Foundation. (In Persian)

Motahari, Morteza (2007): *Islamic Union*, Qom: Sadra Publications. (In Persian)

Mousavi Khomeini, (Imam) Ruhollah (2000): An exposition on Forty Hadith, 29th Edition, Tehran: Publications The Institute for compilation and publication of Imam Khomeini's works. (In Persian)

Mousavi Khomeini, (Imam) Ruhollah (2000): Sahifa Imam, Tehran: Publications The Institute for compilation and publication of Imam Khomeini's works. (In Persian)

Qadr Velayat Cultural-Artistic Institute (2011): Political Life of Imam Khomeini(RA): The principle of recognizing the enemies and clear demarcation with them, Volume 8, First Edition, Tehran: Mu'asase-ye Farhangi-honari-ye Qadr-e Velayat [Cultural-Artistic Institute of the Guardianship's Esteem]. (In Persian)

Shafaei, Amanullah (2011): "The role of Islamic states in the unity of Muslims", Andisheh Taqrib (affiliated to the World Forum for Proximity of Islamic Schools of Thought), Spring, Volume 7, Issue 26. (In Persian)

Shahgoli, Morad (2012): "Terminology of division from the perspective of the Quran", Andisheh Taqrib, Spring, Volume 8, No. 31. (In Persian)